

NOVOTNY TIHAMÉR

„Fekete az anyag rejtett lelke”

Eőry Emil kiállításáról*

NOVOTNY TIHAMÉR (1952) Budapest

Ne higgye senki a Look Galériában megforduló vendégek közül – látván Eőry Emil igen precíz figyelemmel megrendezett kamaratárlatát –, hogy megértett, megfejtett bármit is a rendkívül összetett, sokoldalú alkotóból, aki *festő-szobrász* és *szobrász-festő*, attól függ, honnan nézzük a dolgot, melyik végétől ragadjuk meg és kezdjük el felfejteni a személyiségét, vagyis a fenoménjét, végül is mindazt, ami tulajdonképpen az ő kerek egésze, megbonthatatlan önmaga. Mert Eőry Emil ugyan képzőművésznek festőként indult a pályán, de szobrász lett belőle, ám szobrászként lényegében soha nem hagyta, hogy végképp kimúljon, kikopjon lelkéből a festészet iránti vonzalma. Sőt, már jó ideje teljes összhangban él, működik nála ez a kétfajta szellemi alapállás. Jószerivel úgy kellene fogalmaznunk, hogy gondolkodásmódjának következményeként egyszerre, mégis külön-külön tárgyiasul műveiben a valóságos, tehát a háromdimenziós plasztikai és az illuzórikus, azaz a síkszerű fizikai térben történő ábrázolás.

Ugyanakkor azt is észre kell vennünk és el kell ismernünk, hogy ha szigorúan csak az itt kiállított festményeit nézzük – éppen a rész–egész összefüggése okán –, akkor meg mégiscsak sok mindent megérthetünk és felfoghatunk ennek a 77 éves tapasztalt művészembernek a filozofikusan visszafogott, redukáló, aszketikus, archaizáló, az izmusokon felülemelkedő, „kreatív és nem imitatív, spiritualista és nem materialista” (Gerevich Tibor), *képletszerű*, tömörítő észjárásából.

Ezt az Eőry Emil-féle jelenséget egy régebbi tanulmányomban így próbáltam meg összefoglalni, körülírni: „Megfigyelhető, hogy mindig valamilyen határozott értékrend, kerek értékvilág szerint alkot. Nem híve a divatoknak, munkáiban a belső meggyőződése vezeti, nem a külső elvárások. Művészete széles skálán mozog, ugyanakkor ösztönösen kerüli a felforgató szélsőségeket, az önisméltást, az üres formajátékokat és az öncélú ötleteket. Leginkább a pontos, tömör, feszes, egyetemes érvényű, leegyszerűsített, áttekinthető és lényeglátó megfogalmazásokra törekszik. A művészet egyensúlyteremtő szerepét és nem érzelmi kitoréseit hangsúlyozza. »A szépség abszolút kiegyenlítetttség« – citálhatnánk egyik példaképének, Brâncușinak szavait.”

De térjünk vissza bölcselkedő hangvételű festményeinek képletszerűségére!

A képlet mindig egy-egy leszűrt, megállapított összefüggésnek vagy törvényszerűségnek – mondhatni megfigyelésnek, élettapasztalatnak – általános érvényű, rövid, tovább már nem kurtítható, nem sűrítendő, megcáfolhatatlan kifejezése. Eőry Emil esetében tehát a képlet a szó szoros értelmében veendő: *képben fogalmazott, képi jelekben, képjel-viszonylatokban, jelképes beszédben, szimbolikus formákban történő emblematikus festészeti nyelvet jelent.*

A művész megszabadul a fecsegés kényszerétől: nála inkább csontig hatolóan, lélekbe markolóan „hallgat a mély”. Alkotónk ugyanis módszeresen lehántja a megfigyelt jelenségek változókonny bőrrétegeit, leválasztja azok életes, részletezésre hajló színes és díszes formáit, le egészen a magig, a végső, vagyis a legelső szintig, a minden lehetséges megvalósulást lappangó, rejtett módon tartalmazó ősképletig, mondhatnánk azt is, az alapideáig.

De a színeknek is búcsút int a festő. Nem kellene a színek! (*Fekete, fehér, igen, nem! Szürkét vegyél a pénzeden!*) Legyen csak minden primordiális és atavisztikus módon fekete és fehér, no meg a kettő nászából a szürkület (itt-ott illuzórikus) szürkéje. Legyen a festmény egy egészen metafizikus birodalom; egy vértelenített privát univerzum, amelynek nincsenek (zöld és vörös) életnedvei, csak esszenciává szűrt szikár élettapasztalatai és álomszerűvé tömörített mitikus életigazságai. A magányosság egyetemes kertje, jelképes labirintusa ez: *szobanövényekkel, a szomszéd házával*

* A tárlatmegnyitón elhangzott szöveg szerkesztett változata, Look Galéria, Budapest, 2016. február 10 – március 16.

EÖRY EMIL (1939) Érd

– s onnan nézve – a hasonlóan magába forduló, magányos *tájjal*. És egyáltalán: itt minden képcím elé oda lehetne még írni, hogy *magányos*...

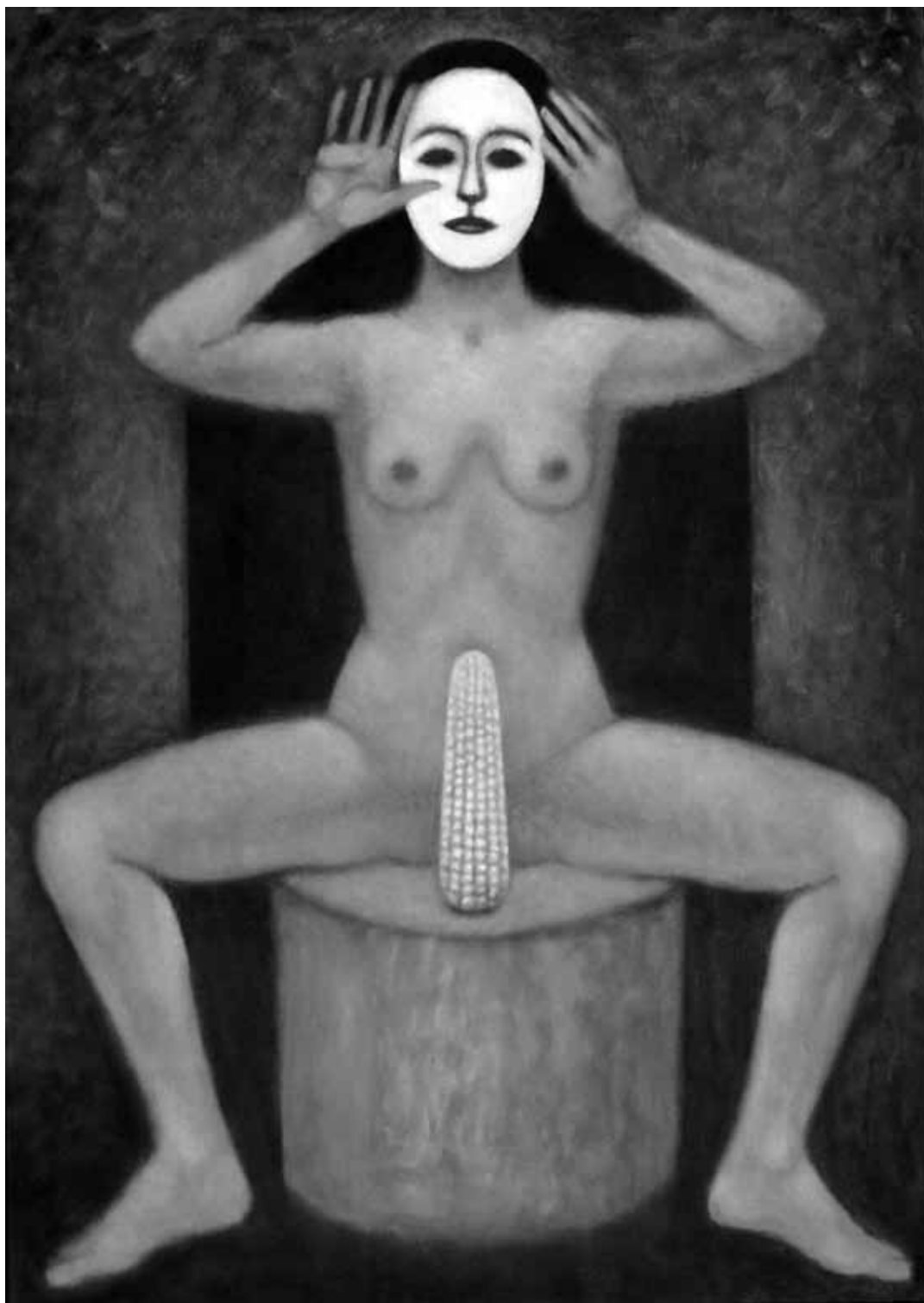
Mert magányos a *KulcseMBER*, a *Női portré* és a *Félelem*. Magányos a *ház télen*, a *Porta* és a *Tiltakozás*. Magányos az *önportré*, az *Ébresztőóra* és a *Bárka*. Magányos a *Kettősség*, a *Termékenység* és a *Zártság*. Itt éppúgy magányos a kezdet, mint a vég...

Az öregkor bölcsessége lenne ez? A számvetésé? Mert úgy tűnik, mintha az életigazságok ki-mondásának megalkuvás nélküli vágya deresítené, ezüstözné be a feketére-szürkére festett vásznakat. Vagy csak az elszigeteltségből fakadó búskomorságnak a mindent átdelejező holdfénye fonsorozná be a sötét-világos képsituációkat? Az önreflexív életjelenségeket, kommunikációs élethelyzeteket és szimbolikus szerepjátékokat őszintén átvilágítani akaró szerzői melankólia alkonyi magatartásának szókimondó szomorújátéka, kikristályosodó képlogikája kényszerítené elgondolkodásra és megállásra a nézőt?

Végül is el kell döntenünk, hogy mit érzünk e képek láttán. Mindenesetre kézenfekvő képzettársításként merülnek fel bennünk Babits Mihály *Fekete országának* szuggesztív sorai:

*Fekete országot álmodtam én,
ahol minden fekete volt,
minden fekete, de nem csak kívül:
csontig, velőig fekete,
fekete,
fekete, fekete, fekete.
Fekete ég és fekete tenger,
fekete fák és fekete ház,
fekete állat, fekete ember,
fekete öröm, fekete gyász,
fekete érc és fekete kő és
fekete föld és fekete fák,
fekete férfi, fekete nő és
fekete, fekete, fekete világ.
Áshatod íme, vágthatod egyre
az anyagot, mely lusta, tömör,
fekete földbe, fekete hegybe
csap csak a csáklyád, fúr be furód:
s mélyre merítsd bár tintapatakját
még feketébben árad, ömöl
nézd a fű magját, nézd a fa makkját,
gerle tojását, csíragolyót,
fekete, fekete, fekete
fekete kelme s fekete elme,
fekete arc és fekete gond,
fekete ér és fekete vér és
fekete velő és fekete csont.
Más szín a napfény vendég-máza,
a nap a színek piktora mind:
fekete bellül a földnek váza,
nem a fény festi a fekete színt
karcsu sugárecsetével
nem:
fekete az anyag rejtett lelke,
jaj,
fekete, fekete, fekete.*

Jómagam úgy látom, úgy gyanítom, hogy Eöry Emil – a hasonlóképpen bölcséleti mélységű szobrai mellett – többek között éppen ezekkel, a lényével nagyon azonos fekete-fehér színredukciónal, valamint a képletszerűségekbe tömörített, „generál-szürkével” átitatott igazságkapszulával kíván – nem „a szürkék hegedőse”-ként, sokkal inkább az öröklét képvisőjeként – a maga alvilági csendes pokoljárásában majdhogynem tragikusmód, mégis kristálytisztán dokumentálni a jövő művészettörténet-írásának emlékezetében.

EÖRY EMIL, Termékenység, 2014